

Landgoed DEN ALERDINCK II Laag Zuthem

toetsing aan de natuurwetgeving

15 februari 2010

- tekst	dr. A.J.M. Schenkeveld
- productie	bureau Schenkeveld
Vistraat 1, 4101 AC Culemborg
Telefoon: 0345- 534245, Fax: 0345-534028
Email: schenkeveldbureau@planet.nl
- opdrachtgever	BV Landgoed Den Alerdinck II, Laag Zuthem
- contactpersoon	ing. J. Jentink van OOSTZEE BV Stedenbouw, Arnhem

Inleiding

Er bestaat het plan een deel van de landbouwgronden van het landgoed Den Alerdinck II te gebruiken voor de vestiging van een cluster van 5 nieuwe woningen. Op het landgoed worden oude agrarische opstallen gesloopt en worden agrarische gronden omgezet in natuur, of op natuurvriendelijke wijze beheerd. De woningbouw is bedoeld als compensatie voor de te slopen bedrijfsgebouwen en de waardedaling van de gronden. Elders op het landgoed wordt een bestaande woning gesloopt en iets verderop nieuw gebouwd. Aldus omvat het plan het omvormen van agrarische gronden naar natuur, de bouw van 5 nieuwe woningen en de verplaatsing van een zesde woonhuis.

Het initiatief noodzaakt een wijziging van de huidige bestemming "agrarisch" naar "wonen". Hiervoor wordt een nieuw bestemmingsplan opgesteld. In de toelichting hierbij wordt een zogenaamde natuurtoets gevraagd.

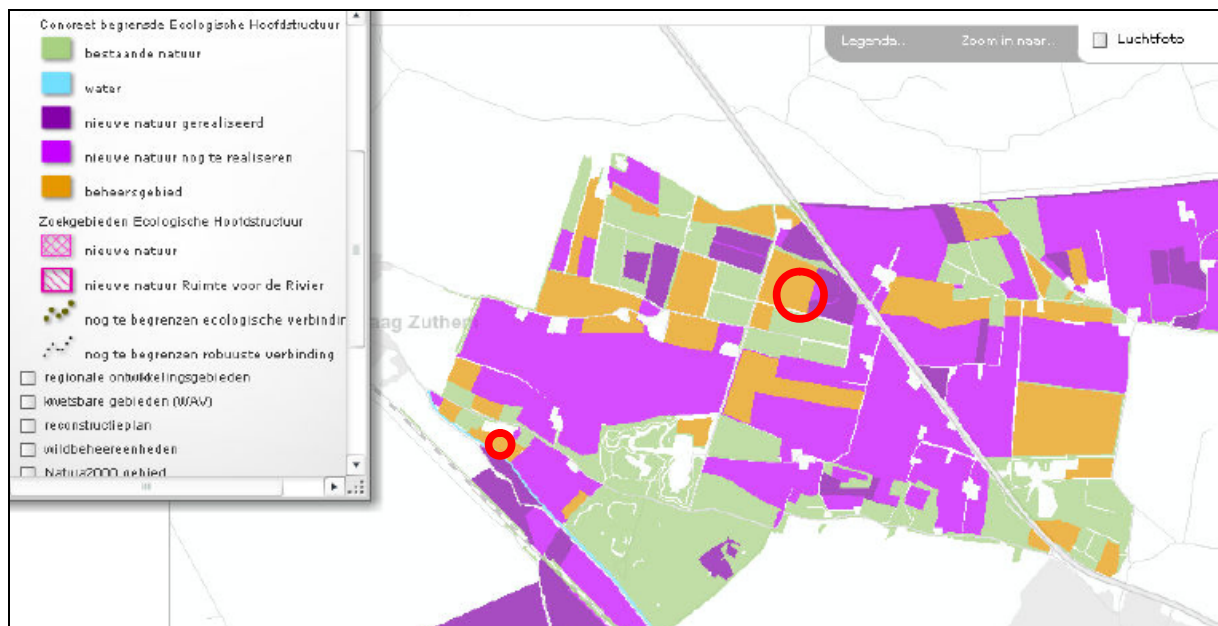
Deze notitie moet dienen om te bepalen of er vanuit het oogpunt van natuurbescherming juridische en/of planologische belemmeringen voor de uitvoering van het plan zijn.

figuur 1: ligging 2 locaties voor respectievelijk 5 (grote cirkel) en 1 (kleine cirkel) nieuwe woningen

Het plangebied in ruime zin betreft de 4 agrarische percelen in het noordoosten waarvan op het kruispunt het cluster van 5 woningen gebouwd zullen worden, de locatie De Hofstee, en het agrarisch perceel voor de ene woning in het zuidwestelijk deel van het landgoed, de locatie 't Solenspijker. De oppervlaktes hiervan zijn respectievelijk 10,32 en 0,93 ha. Het plangebied in enge zin betreft alleen beide bouwpercelen, De Hofstee en 't Solenspijker, van respectievelijk ca. 5.000 en 1.000 m². Het onderzoeksgebied is groter en omvat ook het water, de bossen, houtwallen en lanen in de omgeving.

Het hele landgoed is onderdeel van de ecologische hoofdstructuur van Nederland (EHS) en wel als bestaande natuur (= huidige bossen), nieuwe natuur (gerealiseerd en nog te realiseren) en beheersgebied (figuur 2). Het landgoed is onderdeel van de robuuste verbinding tussen de Veluwe en de grote natuurgebieden in het oosten van de provincie (Holterberg, Lemelerberg, Engbertsdijkvenen).

figuur 2: de EHS in de omgeving van het plangebied (www.overijssel.nl)

Gebiedsbescherming

Sedert de Natuurschoonwet 1928 zijn gebieden aangewezen ter bescherming van de daar aanwezige natuur. Recentelijk zijn als uitvloeisel van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn zogenaamde Speciale Beschermingszones (SBZ) onderscheiden. Deze gebieden vormen samen het Nederlandse deel van Natura 2000, het Europese netwerk van natuurgebieden. De Europese richtlijnen bepalen dat van elk project of plan dat niet direct verband houdt of nodig is voor het beheer van een SBZ, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied een 'passende' beoordeling moet worden gemaakt rekening houdend met de instandhoudingsdoelstelling van het hele gebied. Het is de gewoonte om voorafgaand aan deze uitgebreide beoordeling te onderzoeken of er met betrekking tot het initiatief überhaupt broed- en wintervogels, andere planten-, diersoorten en habitattypen, waarvoor de SBZ is bedoeld in het geding zijn. Dit verslag is de weergave van een dergelijk verkennend onderzoek ook wel quick scan of voortoets genoemd. Een dergelijke voortoets wordt ook uitgevoerd voor projecten, die buiten de eigenlijke begrenzing liggen, maar wier effecten zich mogelijk wel doen gelden op de verderop gelegen natuurwaarden ('externe werking').

N.b. De Europese richtlijnen en de bescherming van de speciale beschermingszones zijn opgenomen in de nieuwe Natuurbeschermingswet. Deze is sedert oktober 2005 van kracht. Plannen, die van invloed zijn op de natuurlijke gesteldheid van een beschermd natuurmonument zijn vergunningplichtig. Ook de oude beschermde gebieden vallen onder dit nieuwe regiem.

EHS

Kort geleden is ook de begrenzing van de Ecologische Hoofdstructuur van Nederland (EHS) afgerond. Het ligt in de bedoeling alle begrensde kavels voor 2018 te verwerven en in te richten en te beheren als beschermd natuurgebied. De verwerving gebeurt voornamelijk op vrijwillige basis. Voor gebieden in de EHS geldt het nee, tenzij...principe. Ingrepen hierin kunnen alleen doorgang vinden, als er geen alternatieven zijn en het initiatief van groot openbaar belang is. Het nee, tenzij-beleid is een getrapte benadering. De basis voor deze stappenbenadering is een goede beschrijving van de in het gebied voorkomende wezenlijke kenmerken en waarden. Uit onderzoek moet vervolgens blijken of deze wezenlijke waarden en kenmerken significante schade ondervinden door de ingreep.

Soortbescherming

De Flora- en faunawet regelt sedert 2002 de bescherming van een groot aantal planten- en diersoorten. Voor handelingen die strijdig zijn met de verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving moet ontheffing worden aangevraagd. Bij het aanvragen van een ontheffing moet de initiatiefnemer kunnen aantonen dat het maatschappelijk belang van de ingreep opweegt tegen de verwachte schade. Er worden 3 categorieën van bescherming (en daarmee toetsingskader) onderscheiden: streng beschermd – beschermd - algemeen. Om ontheffing te krijgen in het geval van streng beschermde soorten zal de initiatiefnemer moeten aantonen dat er geen alternatief is en er sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang.

Verder is het aanbevelingswaardig om voorafgaand aan de kap-, sloop- en bouwactiviteiten de beschermde soorten, die het plangebied als (deel)habitat gebruiken te inventariseren en bij gebleken schade en overtreding van de verbodsbepalingen van de Flora en faunawet (F&f-wet) hiervoor ontheffing aan te vragen. Bij ruimtelijke ingrepen geldt sedert maart 2005 voor algemene beschermde soorten (categorie 1) een vrijstelling.

In deze notitie wordt onderzocht in hoeverre de sloop van de aanwezige opstallen, de nieuwbouw en de functieverandering van de betreffende percelen in strijd zijn met de bepalingen van de Flora- en faunawet en de nieuwe Natuurbeschermingswet en of er dientengevolge ontheffing of vergunning moet worden aangevraagd. Daarnaast wordt het initiatief getoetst aan het provinciale planologische beleid en wel aan het nee, tenzij....principe volgens de Overijsselse methodiek.

Methodie

Op 1 december 2009 is het terrein bezocht om alle beschermde planten en dieren, die het plangebied en directe omgeving bewonen en gebruiken te inventariseren. Daarnaast is in de literatuur en de diverse provinciale beleidsplannen en achtergronddocumenten gezocht naar gegevens over de verspreiding van (beschermde) natuurgebieden en bijzondere (en beschermde) planten- en diersoorten in de omgeving.

Gebiedsbeschrijving

Het plangebied ligt in een voormalig kampenlandschap, dat in de middeleeuwen is ontstaan als ontginning op de verspreide dekzandruggen in het natte gebied aan de rand van het dekzand op de overgang naar het IJsseldal. De oriëntatie van de dekzandruggen van het westen naar het oosten volgt de toenmalige windrichting. De Hofstee, de grote woningbouwlocatie ligt op een (dekzand)vlakte tussen 2 ruggen in. De bodem bestaat uit lemig fijn zand. Het maaiveld ligt op ongeveer 1,3 m +NAP. Om de lage gronden tussen de dekzandruggen te beschermen tegen het wassende water van de IJssel is begin negentiende eeuw een dijk opgeworpen. 't Solenspijker, de kleine woningbouwlocatie ligt net buiten deze bedijking. De bovengrond hiervan bestaat uit rivierklei. Het maaiveld ligt op 1,4 m +NAP.

De dekzandlaag (Formatie van Twente) is ter plekke van het plangebied enkele meters dik. Daaronder ligt een dik pakket grof zand in het Weichselien afgezet door wild stromende rivieren, die het in het Saalien uitgesuurde IJsseldal opvulde.

De bodem van de dekzandruggen rond het plangebied wordt getypeerd als zwarte enkeerdgrond, die van de lage gronden als beekerdgrond. De zwarte enkeerdgronden (zEZ23, gwt VII*) worden gekenmerkt door een dikke humeuze bouwvoor, die ontstaan is door eeuwenlange bemesting met plaggen en schapenmest (esdek). De minerale eerdlaag van de lage gronden zoals die van de Hofstee is minder dik maar wel humeuzer en bruiner (met roest). Het betreft een beekerdgrond (pZg23, gwt III*).

Het bodemtype van 't Solenspijker betreft een kalkhoudende poldervaaggrond (RnA, gwt VI).

Bolle akker op dekzandrug

Nat grasland in (verspoelde) dekzandvlakte

Het dichtstbijzijnde beschermde natuurgebied ligt op 5 km. Het is het Natura 2000-gebied de uiterwaarden van de IJssel.

Beide locaties liggen in de ecologische hoofdstructuur van Nederland (EHS). De doeltypen van de als beheersgebied aangewezen delen zijn botanisch waardevol grasland en akker. De als nieuwe natuur aangewezen delen moeten de komende jaren ontwikkeld worden tot bos, moeras, nat schraalgrasland, bloemrijk grasland. De bestaande natuur tenslotte wordt gevormd door (broek)bos.

Beschermde soorten

Flora

Op de locaties 't Solenspijker en De Hofstee zijn 3 habitattypen te onderscheiden, t.w. grasland, akker en sloot.

Het grasland wordt bemest en gehooïd. De vegetatie is soortenarm en bestaat voor 95% uit Engels raaigras. Het vegetatietype betreft Beemdgras-Raaigrasweide (12RG1)¹.

De akker is ingezaaid met wintergraan (haver) en Witte klaver als groenbemesting. Spontaan gevestigde soorten alhier zijn Straatgras, Parse dovenetel, Vogelmuur.

In de sloten staan o.a. Gewoon sterrenkroos, Moeraszegge, Scherpe zegge, Gele lis, Klein kroos, Riet en Grote lisdodde.

De houtachtige vegetatie in de omgeving van beide locaties is zeer divers. Deze bestaat uit elzenhakhout, berkenbroekbos, sparrenbos, eikenhakhoutsingel. Karakteristieke (broek)bossoorten zijn Zachte berk, Hazelaar, Wilde kamperfoelie, Ratelpopulier, Valse zandzegge, Bochtige smele, Brede stekelvaren, Mannetjesvaren, Pijpenstrootje, Heideklauwtjesmos, Fraai haarmos, Fijn en Groot laddermos. Het vegetatietype is of Beuken-Eikenbos, de subassociatie met Pijpenstrootje (42 Aa2d) of bij verstoring een van de rompgemeenschappen (RG1 of RG2) binnen het Eiken-verbond (42Aa).

Elzenhakhout op rabatten

Sparrenbos met (doorgeschoten) eikenhakhoutsingel

Volgens de gegevens van FLORON komen er in de omgeving van de grote woningbouwlocatie, t.w. in kilometerhok 210-497, 1 algemeen beschermde (categorie 1), 1 beschermde (categorie 2) en 1 bedreigde vaatplantensoort voor². Deze gegevens zijn niet opgehaald, want voor de woningbouwlocatie zelf niet relevant.

Vogels

D.d. 1 december 2009 werden in het plangebied e.o. de volgende beschermde vogelsoorten waargenomen: Boomklever, Ekster, Gaai, Houtduif, Koolmees, Merel, Roodborst, Winterkoning, Zwarte kraai. Alle vogelsoorten zijn beschermd. Op een aantal hiervan mag gedurende een bepaalde periode of bij gebleken landbouwschade gejaagd worden. Van de aangetroffen (broed)vogelsoorten betreft dit alleen Ekster, Houtduif en Zwarte kraai.

Van de waargenomen soorten zijn alleen de nesten van Ekster, Koolmees en Zwarte kraai jaarrond beschermd. Overigens zijn er geen vaste nesten van deze soorten in het plangebied zelf aangetroffen.

De Hofstee en directe omgeving zijn waarschijnlijk broedbiotoop van algemene en minder kritische weidevogels als Kievit en Scholekster. Recente gegevens hierover ontbreken³.

Zoogdieren

Er zijn in het plangebied en directe omgeving alleen sporen van Haas, Mol en Ree waargenomen.

Er zijn recente waarnemingen van tenminste 8 vleermuissoorten in het onderzoeksgebied (kilometerhokken 209-496 en 210-497)⁴. Vleermuizen wonen in de zomer in bomen of gebouwen. In de winter worden vooral vorstvrije plekken in kelders of grotten gebruikt. Het is niet bekend in hoeverre

¹ Schaminee, J.H.J. e.a., 1995-1999: De vegetatie van Nederland I-V; Opulus Press, Leiden.

² www.natuurloket.nl

³ www.natuurloket.nl

⁴ www.natuurloket.nl

de betreffende waarnemingen aan de ijskelders, parkbossen, waterpartijen en oude lanen van Den Alerdinck en Colckhof zijn gebonden.

Beide woningbouwlocaties fungeren voor vleermuizen alleen als foerageergebied.

Rond 1900 was Den Alerdinck dassenleefgebied. In de zestiger jaren van de vorige eeuw is de soort hier verdwenen⁵. Tegenwoordig worden er (onregelmatig ?) weer dassen waargenomen⁶.

Vooruitlopend op de herkolonisatie van het landgoed is de N35 uitgerasterd. Beide locaties zijn (matig) geschikt als foerageergebied (wel gras, geen beweiding). Er zijn geen foerageersporen (snuitputjes, mestputjes, krabsporen) gevonden.

De andere strenger beschermde zoogdiersoort van het onderzoeksgebied is waarschijnlijk Steenmarter en/of Eekhoorn.

Amfibieën, reptielen en vissen

Er komen in de wijde omgeving alleen algemeen beschermde soorten zoals Kleine watersalamander, Gewone pad, Bastaardkikker en Bruine kikker⁷.

D.d. 1 december 2009 is in de sloten van De Hofstee alleen Tiendoornige stekelbaars gevangen.

De streng beschermde vissoort, die in kilometerhok 209-496 is waargenomen, is waarschijnlijk Kleine modderkruiper of Bittervoorn, gevangen in de Nieuwe wetering of Kolkwetering.

Ongewervelde dieren

D.d. 1 december 2009 zijn geen insecten of andere ongewervelde dieren gezien.

In de betreffende kilometerhokken zijn 1 bedreigde dagvlindersoort en 2 bedreigde libellensoorten waargenomen⁸.

Conclusie

Het landgoed Den Alerdinck II, havezate Den Alerdinck en het landgoed Colckhof hebben in gezamenlijkheid grote natuurwaarden. Deze wordt bepaald door de afwisseling van open en gesloten, hoog en laag, droog en nat, zand en klei. Van deze afwisseling profiteren diersoorten met een grote home range en specifieke habitateisen zoals spechten, uilen, vleermuizen, Steenmarter, Vos, Das en Ree. De weliswaar ecologisch maar toch intensief benutte landbouwpercelen in dit gevarieerde landschap hebben an sich weinig natuurwaarde. De floristische waarde is nihil. Ze zijn slechts habitat van algemene diersoorten als Kievit, Mol en Tiendoornige stekelbaars. En tenslotte zijn ze voor de meer bijzondere soorten als Franjestaart en Das slechts marginaal foerageergebied.

Op korte termijn wordt een deel van de landbouwgrond omgevormd naar natuur. Natuurdoeltypen zijn bos, griend, moeras, nat schraalgrasland, bloemrijk grasland, akker.

Initiatief

Het initiatief bestaat uit:

- de beëindiging van het reguliere agrarisch bedrijf; dit is reeds een aantal jaren geleden gebeurd;
- de sloop van 1 oude woning en sloop van stallen en schuren (oppervlakte 2.400 m² op diverse erven); ook dit heeft al een aantal jaren geleden plaatsgevonden;
- de nieuwbouw van 6 woningen over 2 locaties;
- de functiewijziging van landbouw naar natuur van de omringende gronden met een gezamenlijke oppervlakte van 26,5 ha;
- de herinrichting en het natuurbeheer van deze gronden;
- het agrarisch natuurbeheer van de overgebleven landbouwgronden met een gezamenlijke oppervlakte van 16,21 ha.

De belangrijkste ecologische gevolgen van het initiatief hangen samen met de beëindiging van de milieubelasting samenhangend met het agrarisch bedrijf (1), de sloop van de opstallen (2), het grondverzet en het bouwrijp maken (3), de nieuwbouw (4), de onderschepping van het hemelwater

⁵ Broekhuizen, S. e.a., 1992: Atlas van de Nederlandse zoogdieren, KNNV, Utrecht.

⁶ Schriftelijke mededeling Lobke Thijssen, april 2008; www.waarneming.nl

⁷ www.natuurloket.nl

⁸ www.natuurloket.nl

(5), de inrichting van het erf (6), de herinrichting en het natuurbeheer van de landbouwgronden (7), het woongebruik en de uitstoot van geluid, licht, warmte e.d. (8).

- Ad 1) De milieubelasting door de uitstoot ammoniak en het uitrijden van de dierlijke mest is bepaald door de maximale veebezetting op grond van de milieuvergunning. Deze vergunning is al jaren geleden ingetrokken en vormt geen onderdeel meer van deze beoordeling.
- Ad 2) De agrarische gebouwen zijn al meer dan 2 jaar geleden gesloopt in verband met instortingsgevaar. Dit onderdeel van de ingreep wordt daarom niet getoetst aan de natuurwetgeving.
- Ad 3) Voorafgaand aan de bouwwerkzaamheden wordt de bouwvoor van het bouwterrein en de ontsluitingsweg afgevoerd. Weg en erf worden opgehoogd met zand. Daarbij worden geen verblijfplaatsen van beschermde soorten anders dan van categorie 1 vernield. Voor algemeen beschermde soorten geldt bij ruimtelijke ingrepen sedert 2005 een vrijstelling.
- Ad 4) Tijdens de nieuwbouw treedt door lawaai, bouwlampen en uitstoot van vervuilende stoffen verstoring van de natuur in de omgeving op. De omvang hiervan is beperkt en reikt niet tot de beschermde natuurgebieden in de omgeving.
De bouwwerkzaamheden hebben wel invloed op de dieren in de aangrenzende bossen, als bestaande natuur onderdeel van de EHS. Sommige hiervan zijn gevoelig voor licht en geluid (zie verder hieronder).
- Ad 5) Al het dakwater wordt afgevoerd naar een infiltratieriool. Het initiatief heeft geen verdrogend effect op de omgeving.
- Ad 6) Beide bouwlocaties zijn nu open, maar grenzen direct aan (nieuw) bos. Dit minimaliseert de externe werking op de omliggende (actuele en toekomstige) natuurgebieden.
Daarnaast kan de inrichting van het erf door de aanleg van hagen, een moestuin, boomgaard, poel en het bieden van nestgelegenheid aan boerenerfvogels als Kerkuil, Huismus, Boerenzwaluw een positief natuureffect hebben.
- Ad 7) De functieverandering van de gronden op het landgoed vormt een bijdrage aan de realisering van de robuuste ecologische verbindingzone tussen Veluwe en de Lemeler- en Holterberg. Belangrijke doelsoorten zijn Edelhert en Boomarter. De floristische en vegetatiekundige potenties van het landgoed zijn niet groot. De ontwikkeling hiervan is ook niet prioritair. Het belangrijkste is dat de nieuwe landschapsstructuur fijner en dichter is, zodat genoemde gidsoorten dekking en een (tijdelijke) habitat vinden.
- Ad 8) Het woongebruik en de daarmee samenhangende milieubelasting is per woning niet groter dan die van een gemiddelde eengezinswoning. De milieu- en natuurbelasting van een boerenbedrijf is vele malen groter dan die van de verzamelde woningen.
De locatie past in het programma ruimte voor ruimte (rood voor rood) en nieuwe landgoederen (groen voor rood). Het landelijk gebied wordt weliswaar verder versteend. Het stoppen van de agrarische bedrijvigheid heeft een vermindering van de vermessing en verzuring van de omgeving tot gevolg gehad. Ook de versnelde realisering van de EHS compenseert veel.
De buitenverlichting is sober (maximaal 2 punten per wooneenheid) en gaat voor 24.00 uur uit.
Ten behoeve van de reductie van de uitstoot van licht en geluid, worden de erven voorzien van (singel)beplanting. Dit wordt nog uitgewerkt in een inrichtingsplan.

Conclusie

natuurbescherming

Het initiatief heeft geen ingrijpende ecologische gevolgen. Het plangebied herbergt alleen algemeen beschermde soorten.

De bijzondere soorten in de wijdere omgeving zoals Das en Franjestaart worden minimaal beïnvloed. De ingreep heeft geen gevolgen voor de ecologische functionaliteit van het gebied voor beide soorten. De dichtheid is laag en wordt beperkt door andere factoren. Voor het verlies van foerageermogelijkheid zijn voldoende uitwijkmogelijkheden.

Er hoeft geen ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet of vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet worden aangevraagd. Deze conclusie is wel aan voorwaarden gebonden. Deze zijn:

- De buitenverlichting is sober (beperkt aantal punten en beperkt deel van de nacht in gebruik).
- De inrichting van het erf minimaliseert de externe werking (licht, geluid, bewegingen) op de omgeving.

Tenslotte wordt aanbevolen tenminste een deel van de enkgronden als akker te beheren en verder beide erven vleermuis- en vogelvriendelijk in te richten door het ophangen van vleermuis- en vogelkasten, behoud en aanleg van erfbeplanting (met veel klimop), oprichting van een hoogstamboomgaard, aanleg van overhoekjes e.d..

natuurbeleid

In het hierboven staande is het initiatief alleen getoetst aan de natuurwetgeving. Er rust echter ook planologische bescherming op het gebied. In het Streekplan 2000+ is het gebied nog geen onderdeel van de van de ecologische hoofdstructuur van Nederland (EHS). Bij de bepaling van de robuuste ecologische verbinding tussen Veluwe en Salland is het landgoed in beeld gekomen.

De toetsing van de ingreep aan het natuurbeleid van de provincie Overijssel wordt bepaald door de vaststelling of er door de ingreep significante effecten optreden op de wezenlijke waarden en kenmerken van het gebied.

De wezenlijke waarden en kenmerken van Den Alerdinck II worden bepaald door de inrichting als landgoed en zijn ligging tussen de grote natuurgebieden van de hoge zandgronden in het midden van Nederland, t.w., de Veluwe en Salland. De actuele natuurwaarden van de landbouwgronden zijn niet groot (zie hierboven).

Doel- en taakstellingen van de EHS in Overijssel zijn:

- Behoud en versterking van de biodiversiteit
- ontwikkelen van grotere eenheden natuur en meer aaneengesloten natuur
- versterken van de interne samenhang van bestaande natuur- en bosgebieden
- realiseren van ecologische verbindingen tussen bestaande natuur- en bosgebieden
- scheppen van gunstige milieu- en wateromstandigheden gericht op de vastgestelde natuurdoelen
- Verminderen van versnippering en verstoring

De ligging aan de rand van het IJsseldal, de inrichting als landgoed en de extensivering van het agrarisch gebruik lopen parallel aan genoemde doelen. De ingreep brengt de doelen dichterbij. Alleen de verstoring neemt toe. Het is daarom belangrijk deze te minimaliseren door afschermende beplanting en minimalisering van licht, geluid en (auto)bewegingen.

Op grond van bovenstaande overwegingen wordt daarom geconcludeerd dat het project netto een positief effect heeft op de wezenlijke waarden en kenmerken van dit deel van de EHS.